

ВИДОВИЙ СКЛАД КОМАХ, ТРОФІЧНО ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ФУНДУКОМ І ЛІЩИНЮ

Дудкін Д.О., Чекан Д.Ю.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», біологічний факультет
вул. А. Волошина, 32, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна

Практично всі плоди дерева (фундук в тому числі) в більшій чи меншій мірі пошкоджуються шкідниками, уражуються хворобами. До основних шкідників відносяться: попелиці, жуки, гусениці, метелики, зайці. Як бачимо, вороги численні, особливо шкідливі нападники на його плоди. Іноді з них зустрічаються – горіховий довгоносик, горіховий вусань, бруньковий кліщ, горіхова волнянки, гусениці, горіхова тля, щитівки, – поселяються на бруньках, листі, квітках і плодах, послаблюють рослини, затримують їх ріст, що призводить до зниження його морозостійкості і опору посухи і знижують урожай. Найбільш небезпечними шкідниками для фундука є горіховий довгоносик, короїд і горіховий вусань.

Обстеження ліщини лісової та фундука проводили упродовж 2020-2021 рр. у Берегівському та Ужгородському регіонах на підлісках та виробничих садах фундука. Для визначення видового складу шкідників фундука та ліщини досліджували дорослі особини та личинки паразитів, а також зразки листя, бруньки з симптомами схожими на пошкодження певним шкідником або ураження збудником певної хвороби. Огляд насаджень здійснювався упродовж усього періоду вегетації рослин, так як різні шкідники з'являються у різні фази розвитку господаря.

Останнім часом у Закарпатській області вирощується фундук та стрімко закладаються нові площі під інтродукованими сортами, які зовсім не вивчені та створюються проблеми із обмеженням шкодочинності шкідників, адже більшість площ розміщено біля лісів та покинутих виноградників. Метою досліджень було моніторинг поширення шкідників на фундуку та підлісках ліщини, встановлення вразливих фаз розвитку господаря та розвитку шкідників, встановлення строків проведення обмежувальних дій для зменшення шкодочинності.

Спостереження та обліки проводилися у відповідності до методики проведення експертизи на відмітність однорідності та стабільності горіхоплідних (Вовкодав, 2005). Моніторинг шкідників на агроценозах проводили згідно методики (В.П.Омелюти, 1986) та Б.М. Литвинова, 2005. Користувались прогнозом фітосанітарного стану агроценозів Закарпатської області на 2020-2021 роки.

За даними досліджень вчених та нашими спостереженнями впродовж трьох років на фундуку та ліщині у лісових масивах виявлено 141 вид комах-фітофагів, які належать до 107 родів, 39 родин та 7 рядів. Ряди *Lepidoptera* та *Coleoptera* найбільш представлені як за кількістю видів 66 та 51, так і за кількістю родин: 17 та 10 відповідно. Листя фундука та ліщини пошкоджують 95 видів комах, корені – 10, гілки та стовбури – 8, генеративні органи – 2, а 26 видів може пошкоджувати різні органи фундука та ліщини – бруньки, листя, пагони, плюски та зав'язі. Найбільшу кількість видів комах виявлено на підліску ліщини лісових насаджень – 113 видів, а найменшу – на плантації фундука в Ужгородському районі (39 видів). У всіх досліджуваних екосистемах відмічено 19 видів, лише у лісових насадженнях – 60 видів (42% від видів, що виявлено на всіх ділянках).

Аналізуючи розвиток шкодочинних організмів на ліщині у підлісках, слід відмітити, що найбіше (26 видів) пошкоджує генеративні органи, 95 видів листки

та 10 видів кореневу систему. За період проведення обліків на ліщині в умовах Березівського району нами встановлено значно менше видів (60 проти 113 у минулі роки). На культурних сортах фундука розвиваються значно менша кількість видів – 39 проти 19 видів, які відмічено у 2021 році.

Серед найбільш поширених на ліщині та фундуку нами виявлено ряд шкідників: короїд, цикадка, ліщиновий довгоносик, личинки хруща травневого, попелиця, горіховий жук вусач, павутинний кліщ. Переважна більшість видів, що живляться на ліщині та фундуку є поліфагами. З комах монофагів ми відмітили ліщинову (*Corylobium avellanae* Schrk) та горішникову (*Myzocallis coryli* Goeze) попелиці, горішникову стрічкоподібну міль-крихітку (*Stigmella floslactella* Haw.), горішникову сережкову галицю (*Contarinia corylina* F.Loew.), вусача ліщинового *Oberea linearis* L. При огляді листя фундука та ліщини найбільше було ушкоджене листя, потім корені і найменше гілки старших поколінь.

Встановлено видовий склад комах, трофічно пов'язаних із фундуком і ліщиною. Розроблено фенологічні календарі розвитку шкідників, які завдають значної шкоди фундуку та ліщині лісовій: вусач ліщиновий, павутинний кліщ, попелиця, довгоносик ліщиновий, цикадка буйволонидна, травневий хрущ та короїд. Надалі необхідно розробити прогноз розвитку шкідників та моделювання розвитку шкідників на перспективу.